

ЕКОНОМІКА

РОЛЬ ЧЕБОЛЕЙ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

КАН ДЕН СІК

ORCID: 0000-0002-2191-4210

Київський національний лінгвістичний університет

У статті описується специфіка відносин між державою та великим бізнесом (чеболь). Проводиться аналіз змін в економіці Республіки Корея, пов'язаний з глобалізацією світової економіки та НТР (науково-технічною революцією). Багато аспектів цієї глобальної за своїм змістом перебудови економіки мають свою історію. Так чималу роль у цьому зіграли взаємовідносини держави та великих корпорацій-чеболей.

Особлива увага у статті зосереджена на аналізі системи відносин між державою та великими підприємствами у Республіці Корея за період 1960-1980 років та трансформація відносин на початку XXI століття. Установлено вплив геополітичних і економічних факторів на функціонування економіки. Проаналізовано важливі історичні етапи розвитку південнокорейської економіки. досліджено вагомні чинники та передумови, які сприяли перетворенню Південної Кореї на одну з найбільш розвинених країн світу. Проаналізовано динаміку розвитку корейської економіки та шляхи подолання кризових ситуацій, що виникали протягом історії розвитку держави.

У відношеннях держави та чеболей було досить багато складнощів, але своєчасна реакція на зміни, що відбувались у світовій економіці з часом принесли свої плоди. Слід зазначити, що держава та чеболі неодноразово реформували свої відносини та знаходили консенсус. У результаті чого такі корпорації як Хюндай, Самсунг, LG, Хесонг та інші перейшли до розряду транснаціональних компаній (ТНК). Великі корпорації та бізнес-групи у різних частинах світу відрізняються між собою за цілим рядом економічних, політичних та соціокультурних ознак, але відносини держави та чеболей Республіки Корея заслуговують на особливу увагу країн, що розвиваються.

Ключові слова: чеболь, державно-корпоративні відносини, ТНК.

The article describes the specifics of the relationship between the state and big corporations (chaebol). There are analyzed the economic changes of the Republic of Korea, related to the world economy globalization and scientific and technical revolution. Many aspects of this global restructuring of the economy have their own history. The relationship between the state and large chaebol corporations played a significant role in these changes.

Special attention in the article is focused on the analysis of the relations system between the state and large enterprises in the Republic of Korea during the period 1960-1980 and the transformation of the relations at the beginning of the 21st century. The influence of geopolitical and economic factors on its functioning is established. The important historical stages of development of the South Korean economy are analyzed. Important factors and preconditions that have contributed to the transformation of South Korea into one of the most developed countries in the world have been investigated. The dynamics of the development of the Korean economy and ways to overcome the crisis situations that arose during the history of the state development were analyzed.

There were quite a lot of difficulties in the relations between the state and the chaebols, but the timely response to the changes of the world economy has borne fruit. It should be noted that the state and the chaebol have repeatedly reformed their relations and found consensus. As a result, such corporations as Hyundai, Samsung, LG, Hesong and others moved to the category of multinational companies (TNCs). Large corporations and business groups in different parts of the world differ among themselves in a number of economic, political and socio-cultural features, but the relationship between the state and the chaebols in the Republic of Korea deserves special attention from developing countries.

Key words: chaebol, state-corporate relations, TNC.

У світлі нових змін у розвитку світової системи, пов'язаних з глобалізаційними процесами, з'являється необхідність у вдосконаленні спільної скоординованої участі державних та приватних комерційних структур у розвитку взаємовідносин національної економіки та міжнародного економічного суспільства. Відповідно виникла додаткова необхідність у дослідженні як теоретичних, так і практичних аспектів взаємовідносин між державою та великим бізнесом.

Як відомо, інноваційний розвиток держави залежить перш за все від вдало збалансованої системи економічної політики, системи пріоритетів, системи оцінки та експертизи, системи організації та контролю ефективності цього процесу і норм, що регулюють інноваційну діяльність. Управління інноваційним розвитком держави ставить за мету збалансувати окреслені параметри в тому разі, якщо економічна ситуація не адекватна чинній системі стимулювання інноваційного процесу та багато в чому визначається зовнішніми викликами. Економіка Південної Кореї пережила кризу, революції і з відсталої аграрної країни перетворилася на одну із найвпливовіших держав на міжнародній арені. Досвід Південної Кореї може допомогти державам, які переживають кризу, у відбудові власних економік.

Держава Південна Корея свого часу була схожа на нинішню Україну: небагата аграрна країна, яка пережила війну. Сьогодні Південна Корея – взірць для багатьох країн, світовий лідер мало не за всіма економічними й екологічними показниками. Величезні інвестиції в науку і промисловість стали поштовхом у розвитку. Громадяни Південної Кореї зрозуміли, що доля країни залежить від того, що вони самі зроблять для її майбутнього. Країна “ранкової свіжості” намагається відповідати своїй назві у всьому: від дбайливого ставлення до дивовижної за красою природи до створення екологічно якісних умов життя в сучасному мегаполісі¹.

Але ще декілька років тому економіка Південної Кореї знаходилась у кризовому стані. Після встановлення військового перемир'я в Корейській війні, стартові позиції Південної Кореї як незалежної держави були не просто погані, а дуже погані: у країні відсутні корисні копалини і через це варіант експорту ресурсів для поповнення бюджету не розглядався взагалі; через невелику за площею територію і переважно гористу місцевість активно розвивати сільське господарство також було важко. Сільськогосподарськими продуктами країна не могла забезпечити навіть себе, не кажучи про їх експорт; майже вся промисловість залишилася на території КНДР. У Південній Кореї для розвитку економіки хронічно не вистачало висококваліфікованих інженерів та робітників; практично все населення країни було бідним і неписьменним; Південна Корея фактично була островом, що різко звужувало її економічні перспективи. Вона не мала сухопутного кордону з жодною країною світу, крім КНДР, з якої досі перебуває в стані війни².

Кризовий стан економіки був багато у чому зумовлений також високим приростом населення, низькою кваліфікацією робочої сили, високим рівнем безробіття, переважанням в структурі економіки екстенсивного аграрного сектору, значним дефіцитом торгового балансу. Секрет успіху Південної Кореї, яка зараз є однією із високорозвинених країн Азійського регіону складається з того, що цю країну можна назвати вдалим прикладом успішного втручання держави в економіку. За своєю суттю це система взаємовідносин між державою та великим бізнесом у багатьох сферах, у тому числі і у визначенні пріоритетних напрямів розвитку економіки на певний період.

У 1990-х роках держава запустила програму “На кордоні XXI століття”, яка була присвячена розвитку ключових технологій в пріоритетних галузях. Для цього була розроблена чітко кластерізована система підтримки технологічного підприємництва.

У кожному кластері є лідируючий університет, який стає центром всієї науково-технологічної активності, є технопарки, інкубатори та інші майданчики для підтримки стартапів. Кореєю був зроблений акцент на стимулювання приватних фінансових інститутів до заміни практик кредитування під заставу майна на позики під заставу технологій.

На думку професора університету в Сеулі Джаспера Кіма, досягненню таких феноменальних економічних результатів при обмежених природних ресурсах країни та вкрай несприятливих стартових умовах, сприяли 3 фактори³:

1) Акцент на власні сили. Країна зробила ставку на свій єдиний ресурс – людей.

Всі зусилля були кинуті на підвищення рівня освіти та професійної грамотності. Країні вдалося підготувати армію висококваліфікованих інженерів і робітників, які і стали основою для економічного зростання.

2) Мета виправдовує засоби.

Основоположник корейських реформ, президент Пак Чон Хі, прийшов до влади в результаті військового перевороту в 1961 році. Президент скористався своєю владою для того, щоб змусити багатих корейців інвестувати в промисловість країни, в тому числі в суднобудівні верфі.

3) Бізнес – справа сімейна.

Економічний успіх Південної Кореї важко уявити без великих конгломератів, що отримали назву “Чеболь”. Мова йде про групу формально незалежних і самостійних фірм, які фактично перебувають у власності однієї сім’ї і під єдиним адміністративним і фінансовим контролем. Глибоко укорінений в корейському менталітеті принцип спадкової передачі влади забезпечує стабільність, яку багато хто вважає важливим фактором корейського дива.

Чеболі, які контролюють майже половину всіх продаж в Південній Кореї, теж активно прийняли стратегію проникнення на нові ринкові ніші за допомогою корпоративних дослідницьких центрів й активної взаємодії ЗНДІ та університетами, іншими чеболями й малими компаніями. Успішними вони були і у створенні наукоємних регіональних агломерацій, таких як електронний комплекс Кумі й автомобільний та суднобудівний центр Ульсан.

На сьогоднішній день термін Чеболь став загальновідомим терміном у світі у якості визначення великих комерційних груп, які відносяться до південно-корейського бізнесу та характеризуються особливостями організаційної структури та ведення ділової практики. Особливу увагу дослідників привертає і той факт, що взаємовідносини держави та чеболей, які сформувались за період 1960-1988 років, трансформувались неодноразово, остання така трансформація відбулась на початку XXI століття з урахуванням тенденцій у світовій економіці. Також звичайно уваги заслуговує вивчення принципів та механізмів взаємовідносин між державою та великим бізнесом. А особливої уваги заслуговують взаємовідносини та своєчасного реагування держави та великого бізнесу у період економічних криз.

Багато вчених-економістів вважають, що праобразом Чеболей був Дзайбацу, що домінував в японській економіці до кінця Другої світової війни. Що ж таке дзайбацу? Японський історик підприємництва К. Накагава підкреслював, що феномен дзайбацу пов’язаний з виникненням корпоративних структур у суспільстві, що розвивається, соціальний фундамент якого базується на обцинних цінностях, виражених сімейних відносинах, що направлені на курс індустріалізації у якості способу забезпечення конкурентоспроможності і належної відповіді на виклик розвинених держав⁴.

Таким чином задача виходу з зони бідності і прориву в економіці вирішувалась в РК через пріоритетність розвитку великого бізнесу – чеболь. Державі та чеболь

необхідно було взяти до уваги також і соціокультурні особливості Південної Кореї, особливо після кровопролитної Корейської війни (1950-1953 років).

Як відомо, засновники чеболей контролювали свій бізнес опираючись перш за все на лояльність своєї сім'ї. Тому при обговоренні питання спадкування компанії, основне питання було не в збереженні прибутку та конкурентоспроможності, а в забезпеченні передачі бізнесу сину власника чеболь. Так зазвичай відбувається в компаніях Хюндай, Самсунг та інші. Причому пріоритет передачі власності члену сім'ї, перш за все старшому сину, напряму пов'язаний з впливом на південнокорейське суспільство конфуціанської ідеології⁵.

У Південній Кореї державно-корпоративні відносини стали важливим механізмом регулювання економічних, політичних та соціальних принципів. Один з відомих вчених корпоративіської школи сучасної політології Ф. Шммітер визначає державним корпоративізмом систему представлення інтересів, у якій складовими її суб'єкти організовані в обмежене число монопольних, ієрархічних та функціонально диференційованих одна від одної категорії, які визнає, а іноді і створює, держава, що гарантує їм зазначену монопольність в обмін на певний ступінь контролю за відбором їх лідерів, виробленням та вимогам прихильності.

Загалом про еволюцію державно-корпоративних відносин написано досить багато робіт, серед яких найбільш відомими являються: південнокорейські вчені Лі Чжон Вон, Сон Хак Тхе, Сон Бобон Нак, Хва Сон Хі, Кім Се Чжин, а серед закордонних вчених слід зазначити: Е. Амсен, С. Каммінгс, Ву-Каммінгс, Д. Кан, Д. Макнамара. У роботах багатьох вчених, таких як: Ву-Каммінгс, К. Накагава, Чан Ха Чжун зазначається, що корпоративна модель (чеболь), що склалась у Південній Кореї, близька до рейнсько-японської моделі, в якій більший вплив мають інсайтери над зовнішніми інвесторами. Така модель відрізняється перехресним володінням всередині бізнес-групи і захищені від зовнішнього недружнього поглинання⁶.

Тим не менш варто зазначити, що корейські чеболі мають досить багато характерних саме для них рис, які сформувались у зв'язку з об'єктивними політичними, економічними та соціокультурними факторами. Звичайно серед цих факторів особливе місце посідають взаємовідносини між державою та підприємством, що виокремлюють РК серед інших східно-азіатських країн. То ж чим відрізняється корейська модель взаємовідносин держави з чеболями? Перша за все більш масштабними та жорсткими контролюючими функціями держави, які безпосередньо мають свій вплив на інвестиційну політику.

На все це були свої об'єктивні причини. Так у державі не було іншого виходу, окрім як створити чеболь, спираючись на централізований контроль за кредитно-банківською системою, так як тоді ще не був розвинений внутрішній ринок капіталу, мав місце бути слабкий фондовий ринок та обережний підхід до приходу іноземних інвесторів.

В таких умовах лише за допомогою контролю держави над кредитно-банківською системою можна було ефективно підтримувати та розвивати великий національний бізнес. Хоча варто зазначити, що держава та чеболь ділили між собою ризик. Вибір великих комерційних проєктів, які можна було реалізувати, поширювався не лише на власників великих приватних чеболей, але й держава брала на себе частину відповідальності за прийняті рішення.

Така організація бізнесу сприяла зниженню комерційних та фінансових ризиків (як на приватних, так і на державних підприємствах), а також сприяла забезпеченню диверсифікації виробництва. У Південній Кореї 1960-1990 років приватні компанії якщо і були створені зусиллями окремих громадян, то перетворення даних

комерційних структур в чеболі неможливо було б забезпечити без наданих державою можливостей бути вбудованими в соціально-політичну систему Республіки Корея.

Таким чином чеболь в їх завершеному вигляді були сформовані при підтримці і безпосередній участі держави і покликані були функціонувати на певних, підходящих державі умовах: участь у державних програмах розвитку, політична лояльність, сприяння підтримці соціальної стабільності. Таким чином в силу як об'єктивних так і суб'єктивних причин ряд компаній отримали від держави негласну ліцензію на ведення великої підприємницької діяльності.

Характер корейських чеболей є унікальним в силу своєї соціокультурної своєрідності. У Південній Кореї на період формування національної індустрії (до кінця 1980 років) провідну роль займали обмеження політичних та гуманітарних свобод на фоні підтримки жорстко структурованих ієрархічних відносин у суспільстві. Вчений Сон Бьон Нак писав: "Корейський бізнес набагато більше являється ієрархічним, аніж японський, що пояснюється традиційно суворою ієрархічністю корейських сімейно-родинних відносин. Для корейської ментальності характерна скоріше вірність особистості, аніж інституту, будь то політична партія чи комерційна структура"⁷.

В даній специфіці головну роль зіграло конфуціанство. Так слідує даним американських сходознавців Е. Рейшауера та Дж. Фейрбенка: "У Кореї конфуціанство хоч і представляє собою запозичену ідеологію, але набуло навіть більш ортодоксальних та жорстких рис, ніж у Китаї"⁸.

Наступною особливістю корейської корпоратизації є відокремлені від решти світу корпорації, пріоритетність інтересів сім'ї перед інтересами нації та держави⁹. Тому під час правління Пак Чжон Хі та Чон Ду Хвана, у перші два з половиною десятиліття, слідували за жорстким курсом державного контролю за Чеболь, що витікало з реформ, які почались в 1962 році. Крім того, на думку південнокорейського соціолога Кім Гьон Дона особливістю південнокорейського корпоративізму є великий вплив воєнних на соціально-політичні і економічні процеси. Це пояснюється тим, що в 1960-1980 роках державою керували воєнні. Крім того, в як державних, так і приватних великих комерційних структурах воєнні у відставці займали важливі посади. У таких умовах ієрархічні відносини між державою, бізнесом і громадянином набувають рис напіввоєнної організації. Такого роду корпоративізм з словами американського соціолога Ф. Дейо: "Базується на відношеннях економічної і політичної субординації між державою та окремими соціальними групами і класами", що дозволило йому використовувати термін "Авторитарний корпоративізм"¹⁰.

На початковому авторитарному етапі південнокорейський корпоративізм включав до системи зв'язків держава-чеболь підтримку стійких непрозорих фінансових відносин, які виражались за своєю суттю у введенні додаткового прихованого податку на бізнес. Тобто це було практично неявно сформовані, але строго виконувані договірні відносини між державою та великим бізнесом. Держава у ході розвитку підприємницьких зв'язків перекладало на великий бізнес фінансування ряду політичних і соціальних проєктів, таких як утримання партії, соціальних рухів, проведення пропагандистської кампанії, підтримка соціальних програм, в яких була зацікавлена влада. Яскравим прикладом є створення спільного промислового комплексу у місті Кесон у 2000 році корпорацією Хюндай (현대) при президенті Кім Дже Дьон. У відповідь чеболь могли розраховувати на прихильність влади у вирішенні технічних або інших проблем.

Відомий дослідник Девід Кан вважав не доцільним називати дане явище корупцією та ввів у обіг інший термін – грошова політика, у рамках якої, на

його думку, хабарі та фінансування легальних проєктів є нормальним явищем. Тобто влада потребувала чеболь не стільки у політичній підтримці, скільки у фінансовій складовій¹¹. Але державно-корпоративні відносини не можна назвати односторонніми, вони були більш складні за своїм характером і відображались на політичних та соціальних процесах у країні.

Таким чином займаючись фінансуванням влади великий бізнес натомість отримав можливість отримати ренту, наприклад за рахунок права ексклюзивного доступу до пільгових кредитів та імпорتنих ліцензій. Так в 1964 році на долю 9 великих компаній-чеболь приходилось 38% всіх банківських кредитів. Зрозуміло, що у цей період була закладена основа цих корупційних скандалів протягом 1990-х років до 2000 років. Таким чином загальні вимоги розвитку відносин між державою і чеболями змінювались. Поступово складалась система, яку Дж. Коен та Дж. Роджерс назвали мезо-корпоративізмом¹².

У цей період окрім правових та політичних аспектів на корпоративних відносинах на характері корпоративних відносин відзначалась і зростаюча роль чеболь у південнокорейській економіці. Їх позиції вже досить сильно зміцнилися і вони могли протистояти тиску державного апарату, але і ігнорувати важкі тиску бюрократії чеболь не могли. На цій стадії розвитку корпоративізм виявився на перехресті. Хоча зі стабілізацією ситуації на корейському півострові та зі спадом загрози воєнного конфлікту чеболь перейшли до реформації традиційної форми чеболь. На наш погляд даний період можна назвати етапом переходу від жорсткого корпоративізму до гнучкого корпоративізму, як проміжного стану суспільства. Ослаблюється залежність держави від чеболь у реалізації внутрішньої соціально-економічної політики, тоді як великий бізнес відмовляється від опікунства бюрократії у проведенні своєї корпоративної політики, все більше і більше покладаючись на загальноприйняті лобійські дії, що зазнають змін у внутрішньо корпоративних відносинах. Хоча повністю позбавитись від системи неформальних відносин чеболь-держава не вдалося, тому вони трансформувались в систему транспарентних суспільних відносин і не без втрат, які було видно в ході реформ, які були проведені щодо чеболь після кризи 1997–1998-х років.

Південнокорейський досвід показав, що корпоративізм протягом більш ніж 20 років являвся одним з ключових механізмів функціонування Південної Кореї. Хоча багато дослідників вважають, що на початку XXI століття ці відносини стали перешкодою в оптимізації соціально-економічного розвитку, тому після закономірної кризи еволюціонують в інші, більш оптимальні, легальні форми представництва групових інтересів, що підходили новому етапу розвитку країни. Іншими словами у період демократизації південнокорейського суспільства відносини держава-чеболь також зазнали значних змін, таких як передача деяких повноважень напівдержавним та неурядовим організаціям. Ряд функцій, які раніше виконувались центральними органами влади перейшли на рівень регіонів та міжнародних інститутів. Тобто відбулись значні зміни принципів державно-економічної політики. В той же час поруч зі змінами державної політики в економіці, великі корпорації також зіткнулись з необхідністю структурної перебудови. Вони також стали модернізувати свої зв'язки з державою, роблячи їх більш прозорими та сформованими за законами формального права¹³.

Протягом більш ніж півстоліття розвиток південнокорейського великого бізнесу перетворився в форму чеболь. Але варто підкреслити, що це не модель, що стоїть на місці. Реструктуризація самих бізнес-груп, реформація політики держави після кризи 1997-1998 років, вплив збільшення контактів з міжнародними економічними

організаціями та закордонними корпораціями стимулювали трансформації великого південнокорейського бізнесу, так само як і модернізацію державно-корпоративних відносин. Процес еволюції південнокорейського корпоративізму привів до його розпаду на складові частини: економічну, політичну, соціальну, правову.

Хоча у 90-х роках минулого століття часто звучали слова критики щодо неефективного розподілу та застосування ресурсів, тобто в результаті державного втручання у ринкові механізми, включаючи створення цін, кредитування привели до дисбалансу південнокорейської економіки, тобто стали переважати неоліберальні напрями економічної думки. Але разом з тим політика однозначної відмови від участі держави у регулюванні економіки при збереженні домінуючої позиції чеболей національному господарстві та ослаблення контролю за пов'язаними з ними чиновниками не сприяла створенню вільної конкурентної економіки. В умовах фактичного порушення балансу прийняття економічних рішень на користь чеболей, концентрація у руках останніх економічної влади та укріплення їх зв'язку з корупційною бюрократією загрожувала олігархічним пануванням в економіці та політиці.

Волтер Ойкен сказав: “Економічна влада виправдана лише до тих пір, доки вона слугує цілям створення та збереження конкурентного порядку. Ніхто не повинен мати більшу чи меншу владу, ніж це необхідно для реалізації конкурентного порядку”¹⁴.

Президент Кім Ен Сам поставив задачу лібералізувати зовнішньоекономічну політику, реформувати банківсько-кредитну систему, також розглядалась задача приватизації державних підприємств за якою всього припускалось передати в 1997 році 58 державних компаній у приватні руки. Курс на будівництво “нової економіки”, який був взятий президентом Кім Ен Самом, мав на увазі зміни існуючих взаємовідносин держави та чеболей. По-перше, держава намагалась зменшити концентрацію економічної влади та обмежити вплив великих компаній, а також імпортерів-монополістів, які займали домінуюче положення в економіці та перетворилися в фактор, що заважав розвитку конкуренції. По-друге, влада намагалась реорганізувати систему управління комерційних структур, таким чином зменшивши концентрацію влади у руках власників компаній та розширити права професійних менеджерів та акціонерів-міноритарів.

Критикуючи чеболей адміністрація Кім Ен Сама вказували на надмірне число дочірніх фірм та необґрунтовану диверсифікацію їх комерційної діяльності. В цьому влада бачила основну причину розпилення фінансових ресурсів, науково-технічного та кадрового потенціалів, у результаті чого обмежувались можливості південнокорейського бізнесу успішно конкурувати на світовому ринку. Крім того, конкуренція всередині країни у ряді галузей заважала чеболям виробляти ефективну стратегію розвитку.

В 1993 році влада, а також міністерство торгівлі та промисловості зобов'язало 10 домінуючих чеболей визначити три ключові галузі спеціалізації, 20 наступних за величиною чеболей мали визначити по дві галузі та значно зменшити число дочірніх компаній. Влада несподівано посилила контроль за фінансовими потоками всередині компаній, так само несподівано знизила пільгове державне фінансування. Іншими словами стимулювала великий бізнес до реформ.

Хоча в силу тих чи інших обставин число дочірніх компаній виросло з 606 до 821 у 1997 році за рахунок маленьких та середніх компаній, що збанкрутували в період економічної кризи. А також не вдалось істотно реформувати банківсько-кредитну сферу. Все це загострило відносини держави з великим бізнесом. Таким чином державна економічна реформа Кім Ен Сама на думку цілого ряду південнокорейських

експертів: Чан Ха Чжуна, Пак Хон Чжина, Ю Чоль Хве, провалилась. Причиною провалу був кризовий стан економіки країни та надмірно швидка лібералізація кредитно-банківської системи та слабкої кваліфікації адміністрації Кім Ен Сама¹⁵.

Все це можна пояснити також і тим, що період 1980-1990-х років був перехідним періодом переходу від авторитаризму до демократії. В цей період принцип забезпечення в першу чергу росту продажів, що визначив агресивну експансію великих компаній на внутрішньому та світовому ринках в 1990-ті роки. Мав в собі протиріччя між кількісними та якісними аспектами росту, а також між короткостроковими та статистичними цілями розвитку. Між тим чеболь продовжували відставати від провідних фірм світу в науково-технічній області. Чеболь намагались підняти технічний рівень виробництва. Конгломерати допустили дві великі помилки: розпилення інвестицій в основні фонди і зосередження витрат на НДДКР прикладних дослідів в збиток фундаментальним. І це скоріш за все результат не ідеальної організаційної структури великого бізнесу. Необхідно було зробити вибір між надмірною диверсифікацією та виділенням вузьких пріоритетних напрямлень НДДКР. Хоча відмовитись від диверсифікації або хоча б звужити її рамки чеболь виявилась нездатною, так як багатопрофільності бізнесу була заснована вся система “непрозорого фінансування” конгломератів. Для багатьох членів сім’ї власників бізнесу це була неприйнятна ідея згортання цілих напрямів діяльності, що загрожувало відлученням від фінансових потоків та зниженням статусу в сімейній ієрархії. Тому неодноразові спроби досягти структурної перебудови чеболь за рідкісним виключенням були не успішними. Лише валютно-фінансова криза в південно-східній Азії в 1997 році не тільки дестабілізувала фінансове положення у Південній Кореї, але і зробила практично неможливим функціонування попереднього господарчого механізму. Країна виявилась на краю фінансового краху. Криза надала сильний імпульс процесу корегування економічної політики. Глибокі проблеми розвитку великого бізнесу, хронічно маргінальне положення малого та середнього бізнесу, погіршення стану фінансової системи, загострення соціальних проблем, у тому числі і різке зростання безробіття, змусили владу рішуче взятись за перебудову комерційних структур з тим, щоб досягти їх оптимізації і за рахунок цього забезпечити оздоровлення економіки. Але перш за все необхідно було перебудувати структуру самої влади, домогтись перегляду ролі політичних інститутів в економічному розвитку, реформувати банківсько-кредитну систему, ввести корективи в соціальну політику і вже на цій базі перейти до оновлення законодавства та реструктуризації корпоративного сектору. Тобто одночасно вносити зміни в організацію управління економікою та здійснювати реформування великого бізнесу. Варто підкреслити, що ключову роль у проведенні реформ влада відводили створеній у грудні 1997 року Комісії Фінансового Контролю (КФК) – органу, який підпорядковувався безпосередньо прем’єр-міністру та здійснював моніторинг перетворень, що проводились, а перш за все тих, що відносились до сфери фінансової політики. Спроможність КФК зберігати незалежність своєї діяльності в ході розвернутих радикальних перетворень допомогло забезпечити баланс інтересів між державою та бізнесом¹⁶.

У 90-х роках минулого століття у зв’язку з тим, що держава зрозуміла, що необхідно провести реформу корпоративного сектору, оскільки сам відносини між державою та підвладними їй банками-чеболь створюють стрижень існування у Південній Кореї економічної системи. Проведення нової політики базувалось на прийнятому 31 грудня 1997 року закону про центральний банк Кореї, затвердивши його незалежність від виконавчої влади¹⁷.

Створення таких інститутів, як КФК та незалежного Банку Кореї означало передачу важливих функцій управління економіки від політиків у руки незалежних менеджерів. Переважаючою тенденцією у кредитній політиці стала опора на самостійні дії великих приватних банків, які будували взаємовідносини з корпоративними секторами, виходячи виключно з ринкових принципів. Також влада пішла на максимальне відкриття банківської системи з тим, щоб повернути до економіки додаткові кредитні ресурси, а головне сприяти збільшенню конкуренції у банківській сфері.

Таким чином реалізація планів влади та великого бізнесу продемонстрували здатність Південної Кореї забезпечити конкурентоспроможність своєї інноваційної системи. Перевірку на ефективність пройшли реформовані чеболь, а також державно-корпоративні відносини, які проходили модифікацію протягом багатьох десятиліть.

Також важливу роль зіграла своєчасна структурна перебудова економіки, реформація системи освіти та організації НДДКР, інформатизація суспільства, вирішення соціальних, екологічних та інших проблем у паралелі з загальносвітовими процесами.

Дослідження, які були спільно проведені південнокорейськими та японськими експертами, показують, що якщо основною зовнішньоекономічною стратегією японського бізнесу є експорт капіталу, то великий південнокорейський бізнес, не дивлячись на успішний досвід ряду інвестиційних проектів у Європі, Північній Америці, до кінця 1990-х років надавав перевагу зовнішньоторговій експансії, тобто розширення експорту товарів та послуг залишалось основним механізмом інтернаціоналізації південнокорейських виробників. Чеболі почали активно створювати сучасні підприємства у Південній Кореї. Такими були національні пріоритети у ті часи. Але модернізація зовнішньоекономічної політики виявилась не легкою для чеболей. На рубежі ХХІ століття почалась перебудова організаційної структури великих південнокорейських компаній та налагодження нових відносин з державою. Одночасно віршувалась задача диверсифікації основних ринків збуту з орієнтацією на користь економік, що розвиваються, перш за все Китаю та інших країн Азії.

Більшість південнокорейських експертів прийшли до висновку, що країна повинна відмовитись від експортно-орієнтовної стратегії розвитку на політику "відкритої економіки", тому що в умовах глобалізації та регулювання міжнародної торгівлі правилами СОТ слідувати за попереднім курсом стало безглуздо. Так влада та великий бізнес Південної Кореї розуміли, що в епоху глобалізації світової економіки принципового значення набуває участь у виробничій кооперації, в інвестиційних та науково-технічних обмінах. Іншими словами прийшла пора перегляду головних пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці. Тобто на перший план виходять не стільки підтримка товарного експорту як раніше, а участь південнокорейського бізнесу у всьому комплексі світових господарчих зв'язків – від розробки до збуту та обслуговування кінцевої продукції. Крім того, в Кореї розуміли, що немало важливого значення набули забезпечення сумісності південнокорейських ринкових інститутів, перш за все підприємницьких структур, з їх зовнішніми партнерами. Яскравим прикладом правильної та своєчасної трансформації стратегії є SAMSUNG-electronics, які на сьогоднішній день являються головним постачальником напівпровідникової продукції у світі.

Таким чином, підводячи підсумки взаємодії держави та чеболь можна сказати, що півстоліття відносини неодноразово опинялись на межі конфліктів, які загрожували катастрофічними наслідками для обох сторін. Проте держава та чеболь знаходили

можливості для компромісного подолання конфліктних ситуацій, крок за кроком укріплюючи ринкове господарство та правову основу демократії. При цьому необхідно підкреслити, що не лише чеболь, але і державні структури, інститути, громадянська суспільство – все це дало свої результати і тому РК сьогодні стала найпотужнішою економічною державою у світі. Звичайно накопичений РК досвід кооперації держави та великого бізнесу може допомогти багатьом країнам, включаючи Україну, ставши для неї гарним прикладом.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- ¹ Гришукін В. О., Хегай Є.О. Особливості інноваційного розвитку Південної Кореї. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (2). С. 757.
- ² Там само.
- ³ Там само. С. 757-758.
- ⁴ Woo-Cumings M. *Miracle as Prologue: The State and the reform of corporate sector in Korea Rethinking the East Asian Miracle*. N.Y.: Oxford University Press, 2001. p. 348.
- ⁵ Dong-Won Sohn, Jin Yeong Kim. *Restructuring and Corporate Governance of the Korean Chaebols. Competition and Corporate Governance in Korea. Reforming and Restructuring the Chaebol*. Northampton. M.A, USA: Edward Elgar, 2004. p. 117-118.
- ⁶ Там само. С. 119.
- ⁷ Byung-Nak Song. *The Rise of the Korean Economy*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2003. p. 223.
- ⁸ Oh Tai K. Kim Eonsoo. *The Impact of the Confucianism on East Asian Business Enterprises. Korean Business and Management. The Reality and the Vision*. Seoul: Hollym, 2002. p. 209.
- ⁹ Коломійцева В.І. Причини та передумови економічного зростання Південної Кореї. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 12. С. 53.
- ¹⁰ Deyo F.C. *Dependent Development and Industrial Order: An Asian Case Study*. New York, 1987. p. 3.
- ¹¹ Chang Ha-Soon, Park Hong-Jae, Yoo Chul-Gue. *Interpreting the Korea crisis. Cambridge Journal of Economics*. 1999. Vol. 22. № 6. p. 241-242.
- ¹² Cohen J. and Rogers J. *Associate Democracy. Associations and Democracy*. L: Verso, 1995. p. 243-244.
- ¹³ Там само. С. 246.
- ¹⁴ Бойко О. Особливості розвитку інноваційного середовища національної економіки Південної Кореї та Китаю. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2020. № 1 (5). С. 33-34.
- ¹⁵ Петько С.М. Механізми реалізації інвестиційних проєктів в Південній Кореї та досвід для України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 2 (113). С. 10-11.
- ¹⁶ Вікулова А. О. Концептуальні засади управління інтелектуальною власністю у системі трансферу технологій: досвід Південної Кореї. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 11. Ч. 1. С. 50-51.
- ¹⁷ Там само. С. 53-54.

REFERENCES

- ¹ Gry`shkin V. O., Xegaj Ye.O. Osobly`vosti innovacijnogo rozvy`tku Pivdennoyi Koreyi. *Molody`j vcheny`j*. 2018. № 10 (2). S. 757.
- ² Tam samo.
- ³ Tam samo. S. 757-758.
- ⁴ Woo-Cumings M. Miracle as Prologue: The State and the reform of corporate sector in Korea Pethinking the East Asian Miracle. N.Y.: Oxford University Press, 2001. p. 348.
- ⁵ Dong-Won Sohn, Jin Yeong Kim. Restructuring and Corporate Governance of the Korean Chaebols. *Competition and Corporate Governance in Korea. Reforming and Restructuring the Chaebol*. Northampton. M.A, USA: Edward Elgar, 2004. p. 117-118.
- ⁶ Tam samo. S. 119.
- ⁷ Byung-Nak Song. The Rise of the Korean Economy. Oxford – New York: Oxford University Press, 2003. p. 223.
- ⁸ Oh Tai K. Kim Eonsoo. The Impact of the Confucianism on East Asian Business Enterprises. *Korean Business and Management. The Realiry and the Vision*. Seoul: Hollym, 2002. p. 209.
- ⁹ Kolomijceva V.I. Pry`chy`ny` ta peredumovy` ekonomichnogo zrostannya Pivdennoyi Koreyi. *Ekonomika i suspil`stvo*. 2017. Vy`p. 12. S. 53.
- ¹⁰ Deyo F.C. Dependent Development and Industrial Order: An Asian Case Study. New York, 1987. p. 3.
- ¹¹ Chang Ha-Soon, Park Hong-Jae, Yoo Chul-Gue. Interpreting the Korea crisis. *Combridge Journal of Economics*. 1999. Vol. 22. № 6. p. 241-242.
- ¹² Cohen J. and Rogers J. Associate Democracy. Associations and Democracy. L: Verso, 1995. p. 243-244.
- ¹³ Tam samo. S. 246.
- ¹⁴ Bojko O. Osobly`vosti rozvy`tku innovacijnogo seredovy`shha nacional`noyi ekonomiky` Pivdennoyi Koreyi ta Ky`tayu. *Yevropejs`ky`j naukovy`j zhurnal Ekonomichny`x ta Finansovy`x innovacij*. 2020. № 1 (5). S. 33-34.
- ¹⁵ Pet`ko S.M. Mexanizmy` realizaciyi investy`cijny`x proektiv v Pivdennij Koreyi ta dosvid dlya Ukrayiny`. *Derzhava ta regiony`*. *Seriya: Ekonomika ta pidpry`yemny`cztvo*. 2020. № 2 (113). S. 10-11.
- ¹⁶ Vikulova A. O. Konceptual`ni zasady` upravlinnya intelektual`noyu vlasnistyu u sy`stemi transferu texnologij: dosvid Pivdennoyi Koreyi. *Pidpry`yemny`cztvo ta innovaciyi*. 2020. № 11. Ch. 1. S. 50-51.
- ¹⁷ Tam samo. S. 53-54.